

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

UNIVERZITA OBRANY V BRNĚ

Fakulta ekonomiky a managementu

VEŘEJNÁ EKONOMIKA

Distanční studijní opora

Téma 9

**EKONOMIKA BLOKU SPOLEČENSKÝCH POTŘEB
(Ekonomika vnitřní bezpečnosti)**

BRNO

2014

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Název projektu: Inovace magisterského studijního programu Fakulty ekonomiky a managementu

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/2.2.00/28.0326

PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY.

Téma

9

**Ekonomika bloku
společenských potřeb**

Ekonomika vnitřní bezpečnosti

OBSAH

ÚVOD.....	5
ZÁKLADNÍ POJMY.....	7
HISTORICKÉ EVOLUCE VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI.....	8
OBECNÉ A SPECIFICKÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOST.....	10
EKONOMIE A EKONOMIKA VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI (EKONOMIE KRIMINALITY).....	12
STRUKTURA A ŘÍZENÍ ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI	16
ROZPOČTOVÁNÍ A FINANCOVÁNÍ ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI	17
EKONOMICKÉ ASPEKTY A NÁKLADY KRIMINALITY (ZLOČINU).....	19
CIVILNÍ KONTROLA V ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI.....	21
SHRNUTÍ KAPITOLY.....	

VÝSTUPY Z UČENÍ

Studenti budou znát:

- definici a charakter poskytovaného statku (vnitřní bezpečnost),
- faktory ovlivňující vztah společnosti a policie
- faktory ovlivňující vývoj a úroveň kriminality.

Studenti budou umět:

- klasifikovat modely zabezpečení a formy financování vnitřní bezpečnosti (policie),
- vysvětlit eliminaci trhu z poskytování těchto služeb,
- analyzovat současný stav na úseku vnitřní bezpečnosti (policie),
- vysvětlit důležitost realizace veřejné kontroly v odvětvích tvořící blok společenských potřeb (policie).

Studenti budou schopni:

- popsat systém financování a strukturální uspořádání Police ČR,
- vymezit ekonomické dopady poskytování daných statků (ekonomický význam společenských potřeb pro společnost - ekonomické vyjádření užitečnosti, vnitřní bezpečnosti),
- vysvětlit vztah mezi společnostmi a organizacemi zajišťující vnitřní bezpečnost (policie, vězeňská služba, zpravodajské služby, justiční stráž).

9 EKONOMIKA VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI

KLÍČOVÁ SLOVA

Politea, Policie, Veřejná bezpečnost, veřejný pořádek, veřejná kontrola policie, státní a obecní policie, ekonomické dopady zločinu,

DOPORUČENÝ ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU KAPITOLY

5 hodin

ÚVOD

Zajišťování vnitřní bezpečnosti je pro stát a společnost stejně důležité jako obrana před vnějším napadením. Trestná činnost, kriminalita a další projevy společensky nechtěného a se širšími společenskými zájmy nekonzistentního chování každoročně způsobují jedincům, podnikům a státu značné ekonomické škody. Vytváření preventivních a represivních bezpečnostních složek státu, mezi něž patří policejní sbory, může významně přispět k eliminaci nebo alespoň snížení těchto celospolečenských ztrát. Vysoká úroveň vnitřní bezpečnosti vytváří příznivé podmínky nejen pro život jednotlivých občanů státu, ale významně podporuje ekonomickou aktivitu a může dokonce ovlivnit i úroveň zahraničních investic.

9.1 ZÁKLADNÍ POJMY

9.1.1 Vymezení obsahu pojmu Policie

- Obsah pojmu odvozen od slova „Politea“
- Vývoj chápání pojmu „Policie“
  - veškerá státní činnost
  - v období policejního státu pouze „vnitřní správa“
  - v období liberálního státu „určitá obsahově zvlášť kvalifikovaná výseč vnitřní správy, která se odlišuje od ostatní správy zvláštními prostředky
  - současnost: „tzv. institucionální chápání“
- Vnímání policie občany (dříve x nyní)

9.1.2 Bezpečnost

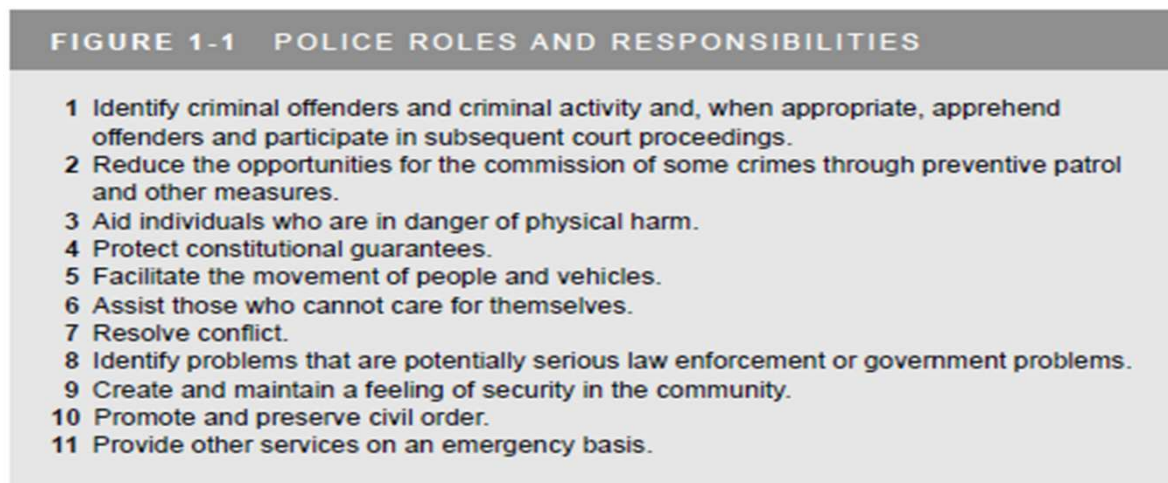
Bezpečnost je stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt (zpravidla národní stát, popř. i mezinárodní organizaci) a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat.¹

9.1.3 Vnitřní bezpečnost

- je stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby ohrožující objekt (zpravidla národní stát, popř. mezinárodní organizaci) a jeho zájmy akcemi zevnitř a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních vnitřních hrozeb efektivně vybaven a k ní ochoten.
- Hrozby demokratickému národnímu státu i jeho opatření proti nim se přitom týkají ohrožování demokratického politického systému od extremistů, sociálního systému od masové kriminality, hospodářství od korupce a ekonomické kriminality a sociálního, hospodářského a politického systému celkově od organizovaného zločinu.²

9.1.4 Policie poslání, úkoly a principy - obecně

Obrázek 52 Role a odpovědnost Policie

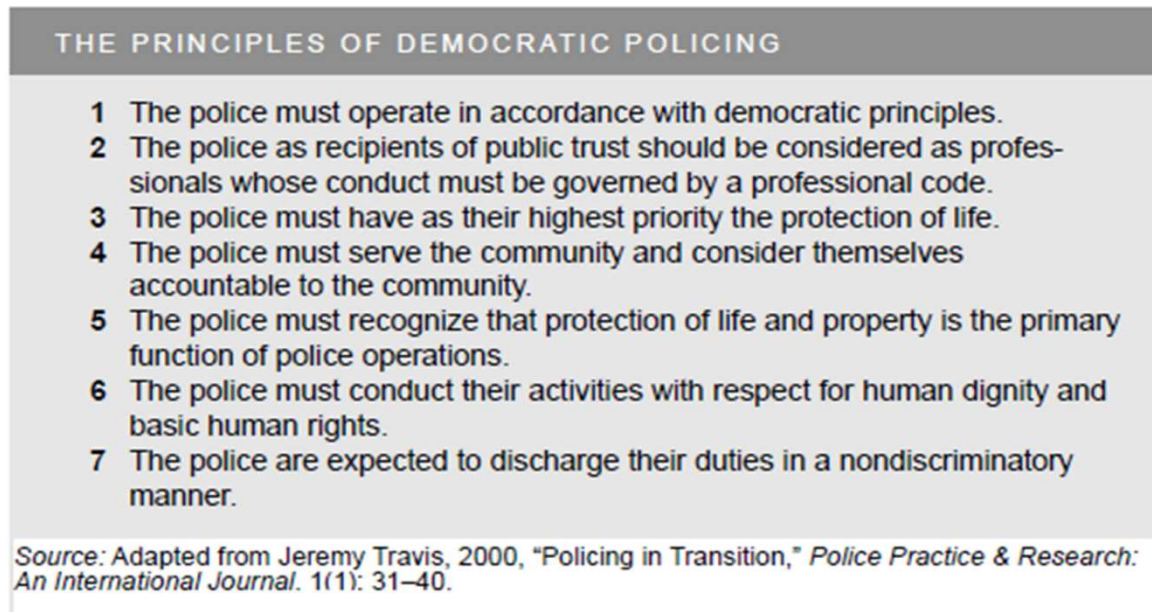
Source: American Bar Association, *Standards Relating to the Urban Police Function*, 2nd ed. (Boston: Little, Brown, 1980), pp. 1–31 to 1–32, Standard 1–2.2, "Major Current Responsibilities of Police."

Zdroj:

¹ Zdroj: ZEMAN, Petr. Česká bezpečnostní terminologie (Výklad základních pojmů). Brno: USS Brno, 2002. 113 s.

² Zdroj: ZEMAN, Petr. Česká bezpečnostní terminologie (Výklad základních pojmů). Brno: USS Brno, 2002. 113 s.

Obrázek 53 Policejní principy v demokratické společnosti

Zdroj:

9.1.5 Policie ČR a její úkoly

Policie ČR je ozbrojený bezpečnostní sbor, který je zřízen zákonem č. 283/1991 Sb. o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, a plní úkoly zejména ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Obecné vymezení

Základním úkolem je ochrana občanů, jejich svobod, života, zdraví a majetku včetně ochrany majetku státního.

Specifické vymezení

- chrání bezpečnost osob a majetku,
- zajišťuje veřejný pořádek,
- bojuje proti terorismu,
- odhaluje trestné činy, zjišťuje jejich pachatele,
- zajišťuje ochranu ústavních činitelů a bezpečnost chráněných osob,
- zajišťuje ochranu zastupitelských úřadů, ochranu sídelních objektů Parlamentu, prezidenta republiky, Ústavního soudu, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva vnitra a dalších objektů zvláštního významu,
- dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolupůsobí při jeho řízení

9.2 HISTORICKÁ EVOLUCE BEZPEČNOSTI

- The Kin Police
- Chamurabiho zákoník
- Mojžíšův zákon
- Řecké a Římské právo
- Ranná Anglie
- Rozvoj trhu a měst
- Průmyslová revoluce a kriminalita
- Henry Fielding
- Sir. RoberPeel
- Moderní policie

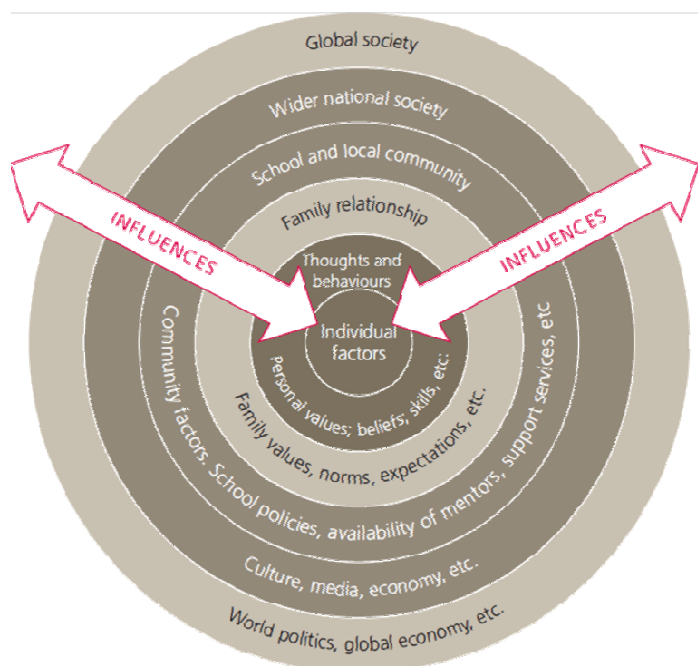

9.3 OBECNÉ A SPECIFICKÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOST

Znalost faktorů ovlivňující vývoj vnitřní bezpečnosti je velice důležitá pro dostatečně přesnou predikci budoucího vývoje, ale i pro schopnost snižovat riziko jejího ohrožení. Nejdříve budou naznačeny obecné faktory působící na vnitřní bezpečnost a následně budou charakterizovány ty, které působili na vývoj vnitřní bezpečnosti v České republice.

9.3.1 Obecné faktory ovlivňující vývoj vnitřní bezpečnosti

Obrázek 54 Faktory ovlivňující vývoj vnitřního bezpečnostního prostředí

Zdroj:

9.3.2 Faktory působící na vývoj vnitřní bezpečnosti v ČR

- nahromadění sociálních, ekonomických a morálních problémů bývalého systému
- pokles aktivit policie a justičních orgánů v důsledku jejich společenské diskreditace
- prosazení se tendencí k vyrovnání hladiny kriminality s vyspělými zeměmi Evropy v důsledku liberalizace, demokratizace, rozvoje tržního hospodářství, uvolnění hranic
- nepřipravenost policie a orgánů činných v trestním řízení pružně reagovat na explozi kriminality a sofistikované způsoby páchaní trestné činnosti
- průnik zahraničního organizovaného zločinu

9.4 EKONOMIE A EKONOMIKA VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI (EKONOMIE KRIMINALITY)

O tom, že v zemi, kde je nízká kriminalita, kde jsou zákony dodržovány ve velké míře, kde slovo dané někomu jako příslib naplnění závazku, jsou velmi dobré podmínky nejen pro život, ale i podnikání a kde míra zahraničních investic je vyšší, je skutečnost nadmíru známá.

9.4.1 Ekonomie vnitřní bezpečnosti

Je subdisciplína veřejné ekonomie, která se zabývá vlivem bezpečnostních výdajů na ekonomiku.

Toto zkoumání se konkrétně projevuje v následujících oblastech:

- vliv bezpečnostních výdajů na ekonomiku
- základní otázkou je **jak velké výdaje** by měly být realizovány **pro zajištění vnitřní bezpečnosti státu**,
- zkoumá, jaké náklady jsou spojeny s dopady působení bezpečnostních rizik a hrozeb (např. „ekonomie zločinu“)

Otázka velikosti výdajů pro zajištění vnitřní bezpečnosti státu je determinována následujícími skutečnostmi:

- optimální počet policejních pracovníků (policisté, o.z.),
- odraz skutečnosti kolik je politická reprezentace schopná a ochotná vynaložit ze SR na zajištění bezpečnosti,
- neexistuje vědecky zdůvodnitelná míra bezpečí, která je minimálně či maximálně akceptovatelná,
- činnost bezpečnostních složek je do jisté míry neúspěšná ve svých výsledcích.

9.4.2 Ekonomika vnitřní bezpečnosti

Ekonomika vnitřní bezpečnosti bere v úvahu daná alokační pravidla a alokační procesy a zjišťuje, jak při jejich využití funguje odvětví vnitřní bezpečnosti:

- zabývá se problémem efektivnosti systému vnitřní bezpečnosti,
- nastoluje otázku příčin neefektivity v intenzitě a kvalitě rozsahu práce jednotlivých dílčích složek systému vnitřní bezpečnosti,
- zabývá se mírou **minima či maxima** personálních **kapacit** jednotlivých dílčích složek systému vnitřní bezpečnosti.

Ekonomika vnitřní bezpečnosti se snaží řešit problém stanovení objektivně optimálního počtu personálního zabezpečení bezpečnostních složek. Pro dosažení tohoto stavu musí být splněny následující podmínky:

- lze objektivně alespoň přibližně vyčíslit, **kolik průměrně jeden pracovník policie může maximálně vykonat práce** – výkonnost,
- jsou dostupné informace o alespoň drtivé většině delikvence (či obecně bezpečnostních problémech řešených policií),
- je možné vyspecifikovat, resp. vůbec může vyspecifikovat, **jakou výkonnost po policii požaduje jako minimální**.

9.4.3 Dílčí shrnutí

Ekonomie a ekonomika vnitřní bezpečnosti státu poukazují na skutečnost, že mnohé z výše uvedených podmínek (makro a mikroekonomické aspekty vnitřní bezpečnosti) není možné v praxi objektivně vymezit, přesto každý rok vlády stanovují politickým rozhodnutím velikost „bezpečnostního rozpočtu“.

Velikost výdajů na zajištění fungování systému vnitřní bezpečnosti je tedy kombinací:

- určitých objektivních ukazatelů,
- odborných odhadů,
- fiskální kontinuity a i
- subjektivních názorů jednotlivých klíčových hráčů a orgánů, podílejících se na jejich stanovení.

9.5 STRUKTURA A ŘÍZENÍ ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI (Policie ČR)

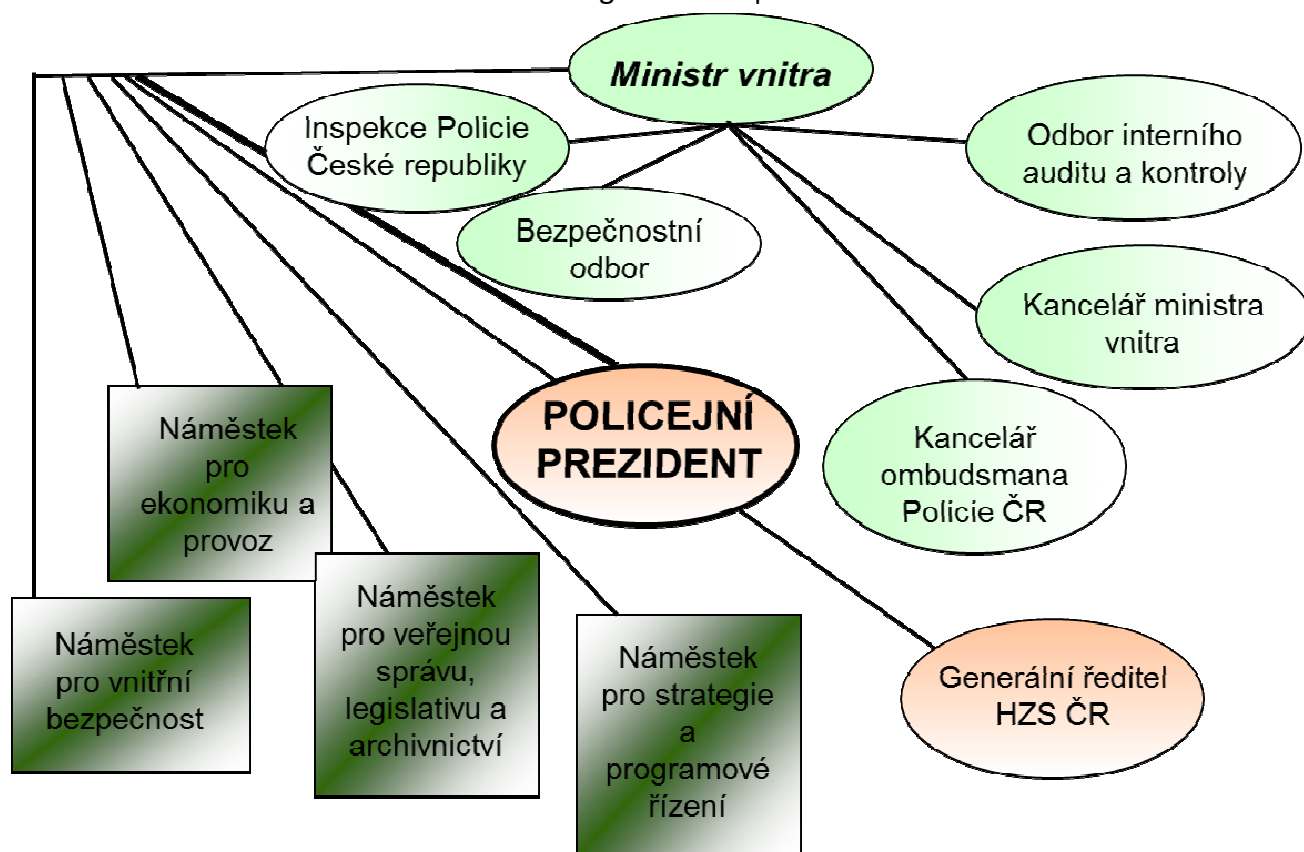
Policie je podřízena Ministerstvu vnitra.

Základními organizačními celky Policie ČR jsou:

- policejní prezidium,
- útvary s působností na celém území ČR a
- útvary s územně vymezenou působností.

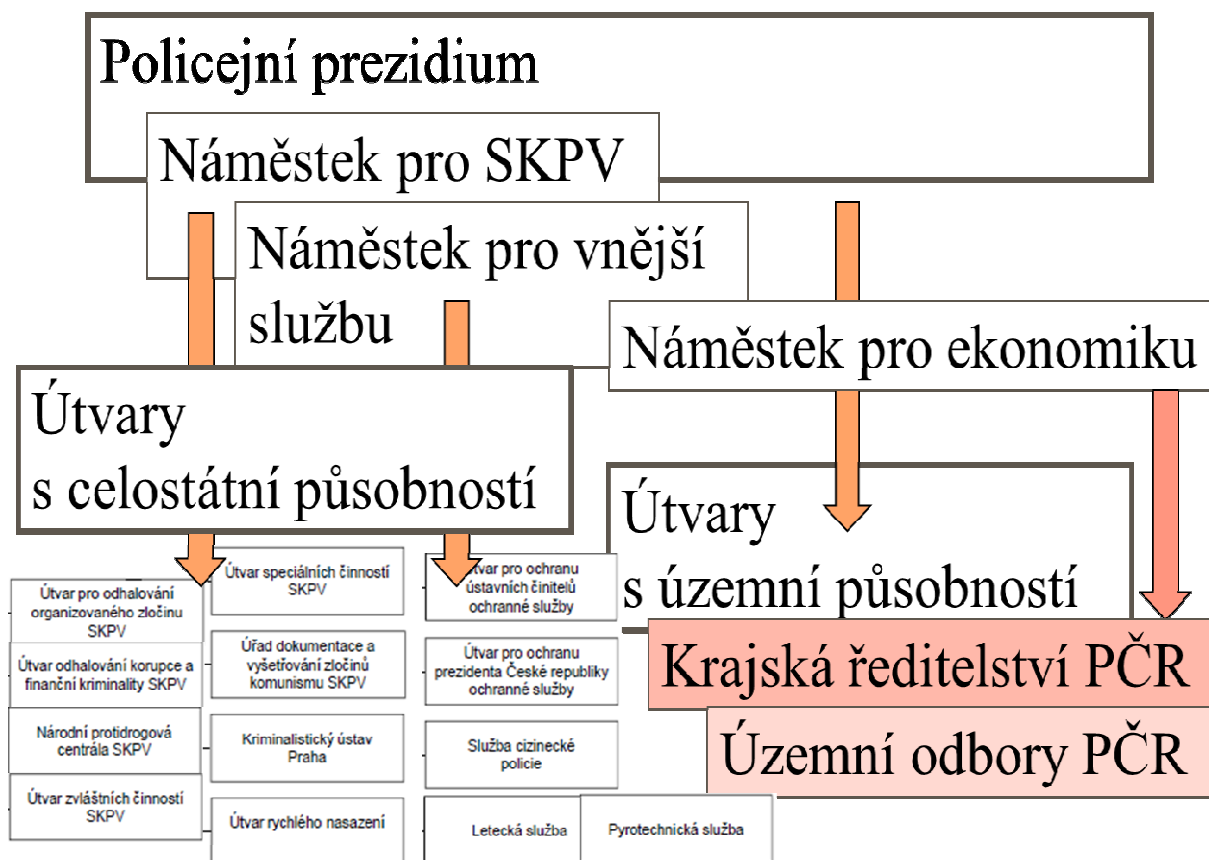
Činnost policie řídí Policejní prezidium v čele s policejním prezidentem.

Obrázek 55 Struktura ministerstva vnitra – organizační aspekt

Zdroj: Upraveno dle podkladů Ministerstva vnitra ČR

Obrázek 56 Struktura ministerstva vnitra – Uzemní aspekt

Zdroj: Upraveno dle podkladů Ministerstva vnitra ČR

Vnitřní organizační strukturu policie - 2 úrovně:

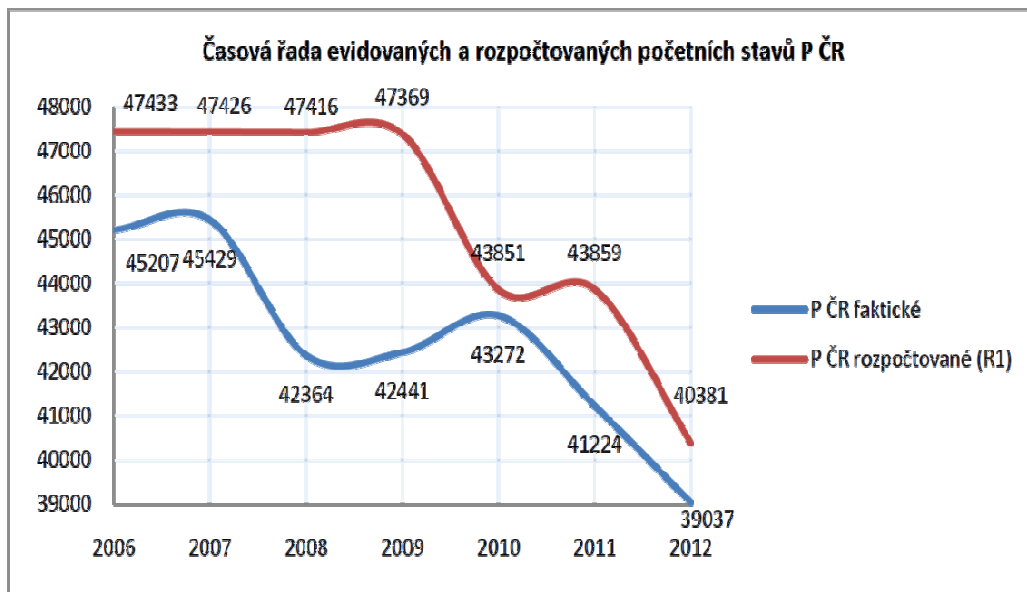
- Policejní prezidium ČR
- Krajská ředitelství policie
  - územními odbory
    - obvodní oddělení
      - policejní stanice

Na zmíněných územních odborech zůstal pouze výkon tzv. základních policejních činností, veškeré podpůrné činnosti, zejména personální, logistické či ekonomické, jsou nově zajišťovány z krajské úrovně.

Zrušení úrovně okresních ředitelství - zrušeno cca 320 systemizovaných služebních míst ředitelů, jejich zástupců a vedoucích kanceláří okresních ředitelství. (Předpokládaná úspora na mzdových prostředcích se pohybuje kolem 120 mil. Kč ročně.)

Tato místa byla následně využita zejména pro posílení přímého výkonu služby, zajištění nových úkolů policie a personálního obsazení nově budovaných krajských ředitelství policie.

Obrázek 57 Vývoj počtu policistů 2006 - 2012

Zdroj: Upraveno dle podkladů Ministerstva vnitra ČR

9.6 ROZPOČTOVÁNÍ A FINANCOVÁNÍ ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI

9.6.1 Zdroje financování Policie ČR

- Státní rozpočet
  - Kapitola státního rozpočtu stanovené výdajové limity
  - Rezervní fond
  - FKSP
- Dary
  - Dary od fyzických a právnických osob
- Sdružené prostředky (koefinancování potřeb společně se samosprávou).
- Dotace z Evropských strukturálních fondů

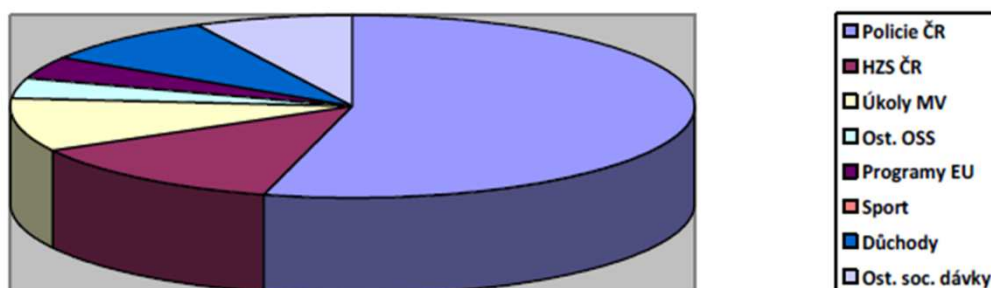
9.6.2 Rozpočet Policie a vývoj výdajů na Policii ČR

Informace o výdajích souvisejících se zabezpečením fungování Policie ČR podává kapitola státního rozpočtu 314 Ministerstvo vnitra. Dle návrhu kapitoly 314

Vývoj výdajů na Policii ČR od roku 2006 do 2012

- Výdaje na Policii ČR za rok 2012 činily 27,8 mld. Kč
- Výdaje na Policii ČR za rok 2011 činily 28,6 mld. Kč
- Výdaje na Policii ČR za rok 2010 činily 34,6 mld. Kč
- Výdaje na Policii ČR za rok 2009 činily 33,7 mld. Kč
- Výdaje na Policii ČR za rok 2008 představovaly 35,1 mld.
- Výdaje na Policii ČR za rok 2007 představovaly 34 mld. Kč z celkových 54,3 mld. za resort ministerstva vnitra.
- Výdaje na Policii ČR za rok 2006 představovaly 32,5 mld. Kč z celkových 51,2 mld. za resort ministerstva vnitra.

Struktura rozpočtu ministerstva vnitra s ohledem na Policii ČR

Zdroj: Zákon č. 433/2010 Sb., Státní rozpočet na rok 2011; CHALUPOVÁ, Stanislava. Rozpočet kapitoly ministerstva Vnitra, jeho současný stav a vývoj. Brno: ESF, MU Brno, 2012.

9.6.3 Nový model ekonomického řízení

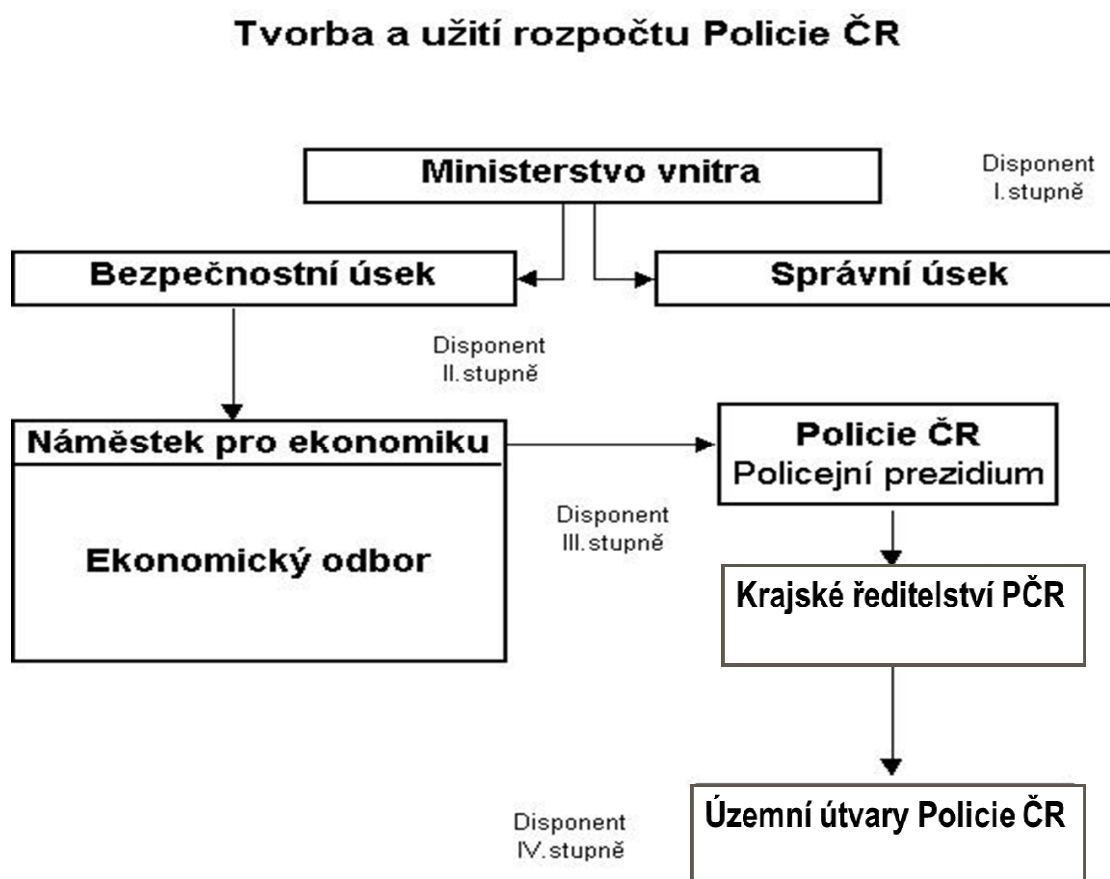
Od ledna 2009 začala policie fungovat podle nového modelu ekonomického řízení, který je naprosto odlišný od bývalého systému.

Krajská ředitelství policie se nově stala organizačními složkami státu, které jsou samostatnými účetními jednotkami.

V praxi to přináší klíčovou změnu spočívající v tom, že krajská ředitelství policie mají větší možnost disponovat finančními prostředky na vlastní odpovědnost tam, kde je to z jejich pohledu nejvíce potřeba (možnost více zohlednit místní potřeby).

9.6.4 Tvorba a užití rozpočtu Policie ČR

Obrázek 58 Tvorba a užití rozpočtu Policie ČR

Zdroj: Upraveno dle podkladů Ministerstva vnitra ČR

9.7 EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI A NÁKLADY ZLOČINU

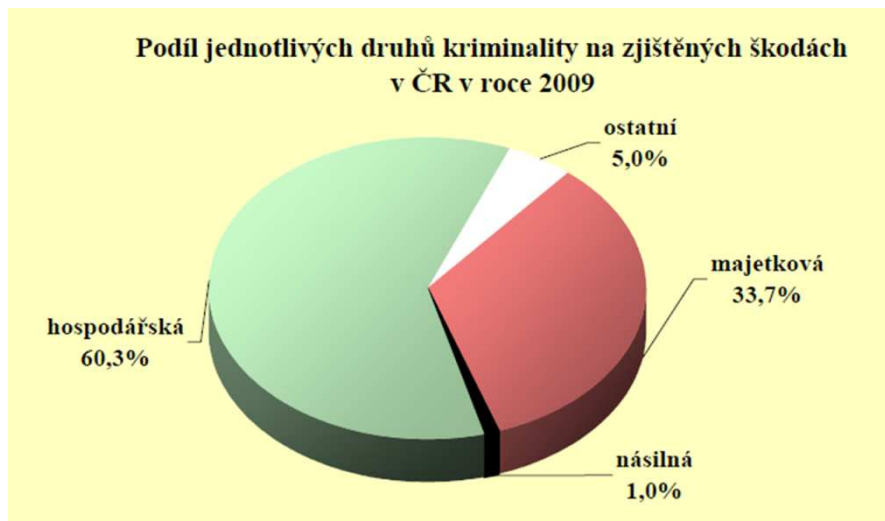
4.2.7.1 Vývoj nákladů způsobených celkovou kriminalitou v ČR

Tabulka 12 Vývoj nákladů způsobených celkovou kriminalitou v ČR

Rok	škody zjištěné	zajištěné	tj. %
1999	35 653	267	0,75
2000	63 409	249	0,39
2001	55 741	2 118	3,80
2002	43 289	2 394	5,53
2003	48 037	1 318	2,74
2004	48 456	2 179	4,50
2005	42 985	640	1,49
2006	24 262	835	3,44
2007	22 782	162	0,71
2008	31 626	244	0,77
2009	26 013	154	0,59

Celkové náklady spojené s vývojem celkové kriminality v letech 1999 – 2009 představují částku 442 253 mil. Kč

Obrázek 59 Podíl jednotlivých druhů kriminality na zjištěných škodách v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra, 2010

9.7.2 Dopravní nehody a jejich ekonomický dopad

- Výše zjištěných škod – 22 782 465 tis. Kč (-6,1%, 1 479 689 tis. Kč),
- Výše zajištěných škod – 161 536 tis. Kč (-80,7%, -673 407 tis. Kč)
- Každoročně na silnicích zemře na silnicích kolem 1000 osob.
- Dalších více než čtyři tisíce jich skončí s těžkým zraněním a téměř třicet tisíc lidí s lehkým zraněním, - to jsou znepokojující čísla.
- Odhaduje, že dopravní nehody způsobí každoročně společnosti socioekonomickou ztrátu ve výši padesát miliard korun ročně, z toho třicet osm miliard jsou škody na zdraví (2006).

9.7.3 Náklady zločinu (kriminality)

Table 3.1: Costs estimated and not estimated in this study

Estimated	Not estimated
In anticipation of crime	
Security expenditure	Precautionary behaviour
Insurance resources	Fear of crime/Quality of life of potential victims
	Collective/community defensive expenditure
	Government crime prevention activity
	Insurance premiums
As a consequence of crime	
Property stolen and damaged	Insurance claims
Lost output	Quality of life of victims
Emotional and physical impact	
Health services	
Victim support services	
In response to crime	
Police	Criminal Injuries Compensation payouts
Prosecution	Witness costs
Legal aid and non legally-aided defence costs	Miscarriages of justice
Magistrates and Crown Courts	Offender and his/her family
Probation Service	
Prison Service	
Jury Service	
Criminal Injuries Compensation resources	

Zdroj:

9.8 CIVILNÍ KONTROLA V ODVĚTVÍ VNITŘNÍ BEZPEČNOSTI

Odborná

- Inspekce ministra vnitra
- Supervize

Laická

- občané
- media
- neziskové organizace

V parlamentním systému demokratické vlády je veřejná kontrola policie prováděna následujícími cestami:

- Legislativní cestou
- Rozpočtem
- Cestou kontroly představitele výkonné moci
- Svým vlastním kontrolním orgánem
- Ustanovenými komisemi ad hoc

SHRNUTÍ KAPITOLY

Obdobně jako ochrana územní celistvosti je nezbytný předpoklad udržení celistvosti a dlouhodobé existence státu, stejně tak lze považovat ochranu majetku a života občanů a instituce státu, za stejnou nutnou podmínku pro zajištění ekonomické prosperity a spokojenosti občanů daného státu. Tuto znalost měl již Karel IV, který po té, co zvýšil bezpečnost obchodních cest a obyvatelstva, z Čech a Moravy vytvořil nejen ekonomické, ale i kulturní a společenské centrum Evropy.

Porovnání dvou základních odvětví veřejného sektoru zajišťující ekonomickou a společenskou stabilitu státu

Kritérium	Ozbrojené síly (Armáda ČR)	Policie (státní, městská a obecní)
Typ statku	Čistě veřejný Netržní	Čistě veřejný Netržní
Typ uspokojovaných potřeb	Finální, společenské	Finální, společenské
Prostorový aspekt poskytování statku	Nadnárodní Národní	Nadnárodní Národní Lokální
Financování a rozpočtování	Státní rozpočet	Státní rozpočet Místní rozpočet
Ekonomický systém	SPPR	-
Systém řízení	MO – Generální štáb (GŠ)	MV – Policejní prezidium (PP)
Veřejná kontrola	Laická (omezenější) Odborná	Laická (větší možnosti) Odborná

Výsledkem studia ekonomiky vnitřní bezpečnosti logicky vede k poznání, že celá řada teoreticko-praktických problémů je pouze naznačena a není uspokojivě vyřešena. Jako doklad tohoto stavu lze uvést následující otázky:

- 1) Jaké jsou důvody pro zabezpečování vnitřní bezpečnosti ze strany státní moci?
- 2) Do jaké míry soukromé bezpečnostní služby přispívají k eliminaci a poklesu kriminality?
- 3) Do jaké míry je zajištění bezpečí věcí individuální a záležitostí jednotlivých občanů státu?

ÚKOLY K SAMOSTUDIU – REVIZE KAPITOLY

1. Charakterizujte policejní služby z pohledu teorie statků. Zamyslete se nad tržním či polotržním financováním těchto statků.
2. Vysvětlete v základních rysech systém financování a hospodaření policie ČR. K jakým podstatným změnám v oblasti financování či hospodaření policie ČR došlo v posledních 3 - 5 letech. Zhodnoťte.
3. Pokuste se zhodnotit naplňování podmínek a faktorů efektivity v oblasti zajišťování vnitřní bezpečnosti (z pohledu Policie ČR).
4. V souladu s analýzou "nákladů a užitků" (CBA) se pokuste vymezit vztah a efektivnost fungování policie ČR a místní policie.
5. Komparujte oblast „vnitřní bezpečnosti“ (policie ČR) České republiky s vybranou zahraniční zemí, například z hlediska vývoje rozpočtu, způsobů financování, kontroly, organizační struktury, apod. Zhodnoťte. Vymezte výhody a nevýhody.
6. Vymezte hlavní potenciální faktory, které ovlivňují dynamiku vývoje a struktury kriminality.
7. Zamyslete se nad ekonomickým a sociálními dopady kriminality a jejího potírání. Jaké jsou náklady trestné činnosti. Čím se zabývá tzv. „Ekonomie zločinu“.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) Rektořík, J. Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru.s.79-84.
- 2) HRUDKA, Josef a David ZÁMEK. Organizace a činnost policejních služeb: stav k 1. 1. 2012. s. 11-35.
- 3) Anderson, D. A. TheAggregateBurdenofCrime (TheJournalofLaw and Economics)
- 4) Internetové stránky Policie ČR - <http://www.policie.cz/>

DALŠÍ ZDROJE

BÉNARD, J. Veřejná ekonomika. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1989. 430 s.
GRUBER, J. Public Finance a Public Policy. New York: Worth Publisher, 2007. s. 1-25. ISBN 978-0-7167-6631-5
TRESCH, R. W. Public Sector Economics. Virginia: PalgraveMacmillan, January 2008. s. 1-5. ISBN 978-0-230-52223-7
MURRAY, R. For a New Liberty, The Libertarian Manifesto. London: Collier Macmillan Publisher, 2002. 330 s. ISBN 0-02-074690-3